

Gud – fundament för en global etik.

”Gud är alltför stor och upphöjd, för att han skulle känna vrede eller välbehag över något som ett kryp sådant som människan företar sig. Men han har sett med vredens blick på somliga människor, redan innan han skapade dem. Och när han sedan låter dem födas in i jordetillvaron, låter han dem begå vredens gärningar och ger dem till sist sitt hemvist i vredens boningar. På andra har han sett med välbehagets blick, redan innan han skapade dem, och då han sedan för dem in i tillvaron, låter han dem utföra välbehagets gärningar och ger dem till sist sitt hemvist i välbehagets boningar.”

Citat efter en sufisk mystiker, översatt av Tor Andrae i hans bok *I myrträdgården*.

Predestinationstanken finns således i sufisk mystik. Det kunde ha varit ett citat från en calvinsk teolog, även om ordvalet är lite väl poetiskt för att vara kalvinskt. Citatet visar att både kristendom och islam brottas med frågan om predestinationen och frågan om varför vissa mer än andra drabbas av olyckor. Samma problem finns i den judiska traditionen. Jag behöver bara påminna om Jobs bok.

Jag har valt detta citat för att visa hur viktigt det är att vi, judar, kristna och muslimer, talar med varandra om Gud. Frågorna hopar sig snabbt. Vem är Gud, vad är Guds väsen, hur uppfattar vi Gud och hur lever vi med Gud? I förberedelsen för detta symposium höll vi på att inte kunna åstadkomma ett samlat program, vi blev vid ett tillfälle helt absorberade av frågan om Gud kan ångra sig och i så fall när han gjorde det. Bara det visar hur angeläget samtalet är.

De yttre likheterna mellan de tre religionerna är stora. Vi har vårt ursprung i Främre Orienten, genom uppenbarelser, och vi har en lång tradition av att leva i trohet mot uppenbarelsen. Vi är således skriftreligioner och vördar Skriften även om judendomen och därmed genom judendomen även islam och kristendom också har en lång förskriftlig tradition. Vår tillbedjan visar stora likheter. Vi bygger kyrkor, synagogor och moskéer, vi läser Skriften och lyssnar till en utläggning, vi sjunger lovsånger och vi ber.

I alla tre religionerna finns olika temperament som bryter sig mot varandra, olika livsstilar och olika religiöst bestämda frågeställningar, som liknar varandra tvärs över religionsgränserna. I mycket är våra frågor till livet desamma: vad är meningen med livet och hur skall jag leva för att leva rätt? Behöver jag det organiserade gudstjänstlivet eller kan jag vara troende på egen hand? Varför skapade Gud jorden och varför skapade han människan? Hur förhåller sig Guds allmakt och Guds nåd till Satans existens? Har Gud skapat också Satan och låter honom hållas eller har Satan kommit fram på annat sätt? Var fanns Gud i förintelsen? Vilka konsekvenser får tron på Gud för samhällsliv och politik? Kan den store och upphöjde Guden, universums Gud, bry sig om varje litet människokryp? Hur ber vi för att tillbedja i ande och sanning? Hur lovsjunger vi? Hur förhåller sig den till Gud som har svårt att tro och hur förhåller sig Gud till den som har svårt att tro? Hur är samspelet mellan kvinnor och män inför Guds ansikte? Vem är Gud för mig i mitt liv?

Men likheterna får inte skymma att det finns olikheter. Den stora skiljelinjen går naturligtvis i hur vi ser på Jesus. Var han Guds son eller den siste profeten i Gamla Testamentet? Vad betyder det för samlivet oss emellan att vi ser så olika på Jesus? Detta är en teologisk fråga som inte har något med folktradition och kulturtemperament att göra. Är det en grundläggande skillnad oss emellan i fråga om aktivism, intolerans för annorlunda troende, tolerans, engagemang i politik och samhällsliv, eller har vi inom de tre religionerna olika livsstilar med motsvarighet hos de andra? Hur förhåller sig konservativa judar till konservativa kristna och konservativa muslimer? Hur möter de tre religionerna vår tids sekularisering? Och mystikerna i de tre religionerna, är det någon skillnad dem emellan, och i så fall vad?

Kanske det också finns skillnader som är kulturellt och klimatologiskt betingade. Det är skillnad på att leva i det kalla, mörka Norden och den varma, kryddoflande Orienten. Finns det en nordisk islam som

skiljer sig från den orientaliska? Har judar, kristna och muslimer i Norden något gemensamt i samspel med den kulturella utvecklingen här, som skiljer oss från trossyskon i medelhavsländerna? Finns det alltså en skillnad inom kristendom, judendom och islam, var för sig, som är kulturellt betingad?

Detta symposium återspeglar att livet med Gud är en större fråga än enbart något för den kristna traditionen. Vi har en lång monolitisk historia i vårt land. Nu är vårt land mångreligiöst. Judendomen blev tillåten på 1780-talet, islam först i mitten av 1900-talet. Vi svenskar odlar en myt om att vi är frisinnade och generösa, men vår historia talar ett annat språk. Historien talar om det religiösa och nationella förtrycket. I höstas skapades den första islamska akademien i vårt land. Abd al Haq Kielan var vänlig att inbjuda mig till denna högtidlighet. Jag tog tacksamt emot inbjudan som uttryck för viljan till dialog och samlevnad och kände mig tacksamt stolt att bli inbjuden.

Judendom och islam har kommit till vårt land för att stanna. Båda hör sedan många hundra år till Europas andliga tradition. För oss traditionellt kristna svenskar betyder detta en utmaning till att se det förenande utan att fördenskull ge avkall på den egna identiteten och den egna integriteten. Frågan vi ställs inför är om vi kan se det berikande i mångfalden eller om vi ser mångfalden som ett hot.

Det skall inte fördöljas att åsikterna går isär på denna punkt i kyrkan. Somliga tolkar uppmaningen i Matteus 28 om att gå ut och göra alla folk till lärjungar så att det handlar om att i varje relation till icke-kristna bedriva omvändelse. Andra, och dit hör vi i Centrum för samtidsanalys, ser ett värde i att människor tar Gud på allvar. Vi vill samtala med alla av god vilja, oberoende av religiöst hemvist, om vad det innebär att ta Gud på allvar. Ur samtalet kan växa förståelse och respekt.

Detta leder över till frågan om varför vi begränsar oss till en dialog mellan judar, muslimer och kristna? Varför inte inkludera övriga religioner som har tillhöriga i vårt land. Vi svarar på den i och för sig befogade frågan att vi vill börja med oss tre som har så mycket gemensamt. Att vi börjar så utesluter inte att vi senare breddar samtalet.

En andra fråga vi får är syftet med samtalet – har vi gett upp omvändelseuppmaningen hos Matteus, eftersträvar vi en syntes, är vi synkretister? Jag svarar på den frågan så, att i en gemensam begrundan av Guds storhet kan kristna, judar och muslimer komma att tillsammans omvändas till ett djupare förhållande till Gud. Vi närmar oss varandra i dialog för att lyssna till varandra, var och en i sin tro, i sin tradition, i sin egenart. Endast om vi är trogna vår tradition har samtalet ett värde. Och vem kan väl hävda att kristendomen i 1900-talets svenska, svala, oengagerade, anonyma form skulle vara den i alla tider optimala relationen till Gud, som vi skall föra ut till resten av världen?

En tredje fråga har ett samband med rubriken för mitt anförande: Gud - fundament för en global etik. Är tron på Gud nödvändig för ett gott etiskt förhållningsätt? Naturligtvis inte. Tron på Gud medför inte automatiskt en god etik. Det finns många icke - troende med en högtstående etik. Men tron på Gud får etiska konsekvenser. Den vill vi söka gemensamt.

Förlusten av Gud är 1900-talets stora tragik. Världsbilden har blivit immanent. Alltför länge har vi varit rationalister och empiriker och odlat en mekanisk syn på skapelsen. Vi ser konsekvenserna. Vi som räknar med Gud i de tre religionerna har ett gemensamt intresse av att framtidens Europa har en metafysisk dimension. Vi vill inte kasta förnuftet överbord men vi vill räkna med tron på Gud som ett gemensamt fundament.

Nu går vi in i det tredje årtusendet, ett årtusende präglad av strävan efter politisk samverkan på ett övernationellt plan. EU betyder att katoliker och protestanter ingår i samma politiska enhet. Snart har vi gemensam valuta när vi räknar våra kollektpengar. EU breddar perspektivet från det nationella till det övernationella. I framtiden kommer perspektivet att breddas än mer. Signalerna är tydliga. I alla europeiska länder finns en stark islamsk och en stark judisk tradition i samspel med den kristna. Berlin sades för några år sedan vara den tredje största turkiska staden. Om det nu är sant eller inte spelar inte så stor roll, faktum kvarstår att vi lever sida vid sida och vi avgör själva om samlivet skall vara präglad av respekt, humanitet och tolerans eller en fortsättning av historiens grymma förföljelser i form av korståg, progromer, skändningar och bestialitet.

Vi avgör själva om vi vill bygga ett Europa med Gud som fundament eller om framtidens Europa skall bli en spelplan för djävulen. Tillsammans kan vi skapa ett Europa där det är oss gott att vara. Var för

sig kan vi naturligtvis arbeta för detta, men vi blir mycket starkare om vi går tillsammans. Det skapar genomskärare. Det ger energi. Det väcker positiv förvåning.

Gud – fundament för en global etik är rubriken för min välkomsthälsning. Rubriken leder mina tankar till vår konferens i februari förra året, vår första stora. Hans Küng var här. Han förklarade sina tankar bakom tesen att det blir ingen fred mellan nationerna utan fred mellan religionerna, det blir ingen fred mellan religionerna utan samtal mellan företrädarna för de olika religionerna och det blir inget samtal mellan religionerna utan att vi går tillbaka till våra grundläggande skrifter. Nu skall vi ta den uppmaningen på allvar. Vårt symposium är ett led i skapandet av fred, respekt, tolerans och humanitet, i vårt land och på vår jord.

Välkomna!

Bengt Wadensjö